

DŽEJ DŽEJ GLENTON, NJEGOVI POSLOVI I DANI

Ovako je pevao Volt Vitman, obraćajući se „stranim zemljama“:

*I heard that you ask'd for something to prove this puzzle the New World,
And to define America, her athletic Democracy,
Therefore I send you my poems that you behold in them what you wanted.*

Ima ovde dirljivih zapažanja, možemo reći, biće od koristi nešto kasnije. Evo još jednog: Volt Vitman je rođen 31. 5. 1819. To je lako dostupna, enciklopedijska, svakom poznata činjenica. Iste godine, međutim, rođen je i Džon Džoel Glenton. Datum nepoznat enciklopedijama, bilo kome. Datum smrti Džona Džoela Glentona, na drugoj strani, istorijski je potvrđen. Reč je o 23. 4. 1850. Možda je upravo tog dana sedeo za svojim stolom časní Volt Vitman i naklapao o Americi i njenoj „atletskoj demokratiji“.

* * *

Postoji sporogoreća, decenijska rasprava na temu da li je *Krvavi meridijan* Kormaka Makartija „veliki američki roman“. Apsolutno irelevantno po roman, složićemo se, ali donekle interesantno. Šta bi trebalo da bude „veliki američki roman“? Da li je to tekst, obično veoma ekstenzivan, koji bi trebalo da nam ukaže na nešto izvan i mimo literature, recimo, nešto o nečem supstancijalnom u pogledu krajnje iracionalne kategorije „američkog nacionalnog bića“? Ili „istorije američkog naroda“? Ili to važi samo za „veliki srpski roman“? Sve u svemu, da li je *Krvavi meridijan* u nekom smislu isto što i *Mobi Dik*, *Američka tragedija* ili *Goli i mrtvi*? Apsolutno irelevantno po roman, kažem. Džon Banvil dovodi u vezu Makartijevu knjigu s onom koju je napisao Melvil. To ima smisla. Opet, čini se da se Banvil ne bavi irelevantnim kvalifikacijama, nekako ne liči na njega, već da pre govori o strahoti zamaha koju jedan tekst nosi sa sobom, kao i njegovoj estetskoj uspešnosti, samim tim i značaju. Banvil nije Amerikanac, pa mu se može da se ne bavi tipično američkim pitanjima. Nisam ni ja, ali se slažemo u oceni da je *Krvavi meridijan* remek-delo. Tu sumnje nema.

* * *

Ima nekog finog sveta koji svoj novac zarađuje u sklopu nečega što se zove „sistem obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije“. Ako je to uopšte sistem. Neću ići predaleko. U

naletu cunamija inspiracije, jedan deo ovih uposlenika, zaduženih za predmet čije je ime „srpski jezik i književnost“, od svojih maloletnih a vernih sledbenika i ljubitelja lepe pisane reči traži da se izjasne o tome da li je centralni lik Andrićevog kapitalnog romana – most. Tako je, ovo nisam izmislio. Most. Braun, jedan od pripadnika tzv. Glentonove bande (danas bi to bio klan), saopštiće sudiji Holdenu, koji je u hijerarhiji drugo lice bande, kako smatra da je lud. „Ti si, Holdene, lud.“ Tako je govorio Braun, sve s ogrlicom od osušenih ljudskih ušiju oko vrata. Do ovakve konstatacije Braun dolazi nakon još jednog logoreičnog Holdenovog ispada, prilikom kog će ovaj izreći da je „rat bog“. Pre toga će reći i da je rat „prinuda jedinstva postojanja“. I još toga. Još mnogo toga.

Banvil, Irac, sasvim sigurno zna šta piše u tekstu njegovog zemljaka Svifta koji se bavi „prirodom, korisnošću i nužnošću ratova“. Kritika kaže da je ovaj tekst jedan od vrhunskih primera ironije upotrebljene u satirične svrhe. Ili nije. Nešto mi govori da je i Makarti dobro upoznat s ovim tekstom. I s primedbama Hobsa, pa čak i Klauzevica.

Međutim, „mali“, Makartijev junak koji će u finalnim etapama romana postati, eto ironije, „čovek“, ne zna ništa o ovome. On se obavestio o ratnoj praksi tako što je stupio u paravojsku kapetana Vajta koja ima nameru da „jebe majku Meksikancima“. Relativno iznenađen nakon što mu je ponuđena opcija regrutacije, „mali“ lakonski kaže: „Rat je gotov“, a zauzvrat dobija to da „kapetan kaže da nije“.

* * *

Pre mesec-dva, nemačka ministarka spoljnih poslova, neka Berbok, obznanila je kako se Evropska unija nalazi u ratu s Rusijom. Interesantno, kao platformu za isticanje ovako dalekosežne informacije kakav je objava rata, iskoristila je Twitter. Nekoliko dana kasnije, reterirala je i neznatno promenila mišljenje. Rat nije prestao. S njom ili bez nje.

* * *

Negde u jesen 1849, meksička vlada angažovala je Džona Džoela Glentona i njegove ljude kako bi ovi „rešili apačko pitanje“ u severnom Meksiku i na jugozapadnoj granici Sjedinjenih Država. Ne bi li dokazali da stvari idu nabolje, Glentonovi ljudi su imali obavezu da lokalnim vlastima na teritoriji po kojoj su se kretali dostave skalpove Indijanaca čije su pitanje „rešili“. Što više skalpova, to više novca. Ovakva strategija meksičke vlade navela je Glentona na pomisao da ne bi bilo loše skalpirati i ubiti bilo koga ko se njegovom malom preduzeću nađe na putu i tako se obogatiti. Toliko neka bude rečeno o ekonomskom aspektu stvari. Ovo je istorija i o njoj svedoči Čemberlen Samjuel, dobri američki vojnik koji se, eto, jedno kratko vreme zadržao i u Glentonovoj četi. I poživeo je dobri Čemberlen sve do daleke 1908. godine, napisao je i memoare, pa sad znamo više o onome o čemu možda i nismo želeli sve da znamo. I preživeo je napad Juma na Glentonovu bandu, 23. 4. 1850. On i gotovo niko drugi. Nijedan američki sud nikada se nije pozabavio njegovom

nesvakidašnjom delatnošću iz sredine devetnaestog veka. I zapisao je Čemberlen u svojim memoarima kako je dobro upamtio sudiju Holdena. Niko drugi nije, uz sve napore američkih istraživača da se obaveste o ovom, više nego interesantnom pojedincu. Kod Makartija piše koliko interesantnom, književnosti, ako ne zakonu.

* * *

Početakom devedesetih godina dvadesetog veka, izvesni patriotski štampani mediji obavestili su čitaoce diljem nečega što se zvalo SR Jugoslavija kako se donekle naseljeno mesto Trstenik našlo na udaru satanista. Nekih većih dokaza ovoj tvrdnji nije bilo, osim grafitu, slogana koji se našao na saobraćajnoj tabli s imenom grada. Tamo je stajalo: *Welcome to hell*. Patriotski istraživački novinari nisu mogli da znaju za postojanje istoimene ploče engleskog sastava *Venom*. A i zašto bi?

Jedan od vojnika iz čete kapetana Vajta izreći će sledeće: „Ovo meni deluje kao put pravo do pakla.“ I pogrešiće. On se na putu do pakla našao mnogo, mnogo pre tih reči.

* * *

Dok Glenton, a s njim i Braun, ipak računaju na očevidnu finansijsku dobit od svojih humanitarnih aktivnosti, ne bi se reklo da je to slučaj sudije Holdena. Pustinjak kog će „malom“ sresti na početku svoje epopeje reći će mu o tome kako je „Bog kad je stvaru čoveka imo đavola odma pored“. A đavo, dodaje pustinjak, „sve može, da napravi mašinu, i mašinu koja će da pravi mašinu, i zlo što može da preživi iljadu godina samo od sebe“.

Dugovečniji pripadnici Glentonove bande pričaju „malom“ o nezaboravnoj sceni prvog susreta sudije Holdena i čete, i o tome kako je ovaj plebiscitarno prihvaćen za njenog ideologa i portparola. Ali, dodaju oni, svako od njih tvrdi da je Holdena imao prilike da vidi bar jednom u svom ranijem životu, onom pre Glentonovih ubilačkih pohoda. To čini Holdenovu poziciju u romanu prilično nedvosmislenom. Nisu ove junačine nigde i nikada srele nikoga osim sebe samih, onog najužasnijeg što u njima prebiva. Propast Glentonovog „projekta“ uslediće nakon što se i on i Holden otrgnu svakoj kontroli i počnu da sprovedu nezapamćeni teror radi terora, izvrđavajući dogovoru s meksičkim vlastima. Zvuči poznato?

Holden bi bio, unutar Makartijevog opusa, daleki predak Antona Šigura. On, nepojmljivo mirno i ravnodušno, usred sumanutog krvoprolića, nalazi vremena da izgovara rečenice kakva je: „Nije nužno da stranke ovde budu upoznate s činjenicama vezanim za njihov slučaj, jer će njihova dela pre ili kasnije zauzeti mesto u istoriji, bili oni toga svesni ili ne.“ Daleki predak sudije Holdena mogao bi biti Neron. Ili Kaligula. Takvo nekakvo stvorenje.

* * *

O situaciji u Meksiku i politici tamošnjih vlada obavestiti se kod Bolanja Roberta, 2666. Ili u Bolanju nesklonoj tabloidnoj štampi koja kaže kako meksički narko-karteli „ubijaju

desetine studenata samo zato što su ovi preglasni na ulici, ili likvidiraju cele porodice, pa glave žrtava zakače na nadvožnjak“. Bez nekih tradicija se, izgleda, ne može.

* * *

Tvrdio je dobri Harold Blum kako je pokušavao da pročita *Krvavi meridijan* i da mu je to uspelo tek iz trećeg puta. Toliko nasilja na jednom mestu zaista deluje neprobavljivo na prvi pogled. Ipak, kako bi „primorao“ čitaoca da ne odustanu, Makarti se poslužio izvesnim strategijama Donasjena Alfonsa Fransoe, u narodu poznatijeg kao Markiz de Sad. Nestašni markiz razumeo je da će multipliciranje scena užasa dovesti do aktiviranja psihološkog mehanizma privikavanja na monotoniju beznađa kod čitalaca, te da autor ostvaruje uspeh u onom času kada čitalac prestane da se nada bilo kakvoj formi katarze. To je slučaj De Sadove *Žistine*, *Krvavog meridijana*, ali i filmske poetike Larsa fon Trira. I dok je kod De Sada poetičko načelo proizašlo iz literarnih izlaganja stavova libertenske filozofije u vidu beskompromisne provokacije, Makarti namerava da progovori o istoriji onakvoj kakva jeste i mestu na kom istorija sreće izvornu ljudsku prirodu onako kako ju je Swift doživeo. I eto Dostojevskog, F. M.: „Istina o svetu glasi da je sve moguće“, kaže sudija Holden. I za razliku od Dostojevskog, koji zamera nihilistima to što su dopustili svet bez boga u kom je „sve dozvoljeno“ (slično dokazuje i Golding, kada u *Gospodaru muva* izmakne deci mehanizme prosvetiteljsko-roditeljske kontrole).

Ili je u pravu onaj menonit dok nesebično savetuje vojsku kapetana Vajta: „Božji gnev spava. Krio se milion godina pre no što je čovek nastao i samo čovek ima moć da ga probudi. Pakao nije ni dopola pun.“

* * *

Poznate su teze po kojima je *Krvavi meridijan* antivestern. Njihovi autori računaju i na izvorni vestern koji ne dobacuje dalje od trivijalnih romantizacija, ali i na revizionistički vestern kakav bi bio film *Plavi vojnik* Ralfa Nelsona. *Krvavi meridijan*, ipak, ima daleko više veze s Nelsonovim filmom čije finale kao da je „ispalo“ iz Makartijevog romana. Odnosno obrnuto. Dok nivo opšte političke nekorektnosti prisutne u Makartijevom tekstu povezuje roman s estetikom italijanskog špageti-vesterna. Rečenice kakva je: „Četiri stvari mogu da unište ovu zemlju: žene, viski, novci i crnje.“

* * *

Pošavši iz „zemlje gladi“ gde je „zalutao po mraku“, „mali“ će postati „čovek“. Ako ništa o njegovom istinskom pokajanju ne doznajemo, jasno je da on svoje zemaljsko vreme, nakon što će Glentonova banda neslavno završiti, provodi možda ne „odričući se Satane“, a ono bar ograđujući se od njega. Njegov od pustinjaka nagovešteni „težak život grešnika“ završice u nužniku opskurnog bara, nakon poslednjeg susreta sa sudijom Holdenom koji

nije bilo moguće izbeći. I mi nećemo, prvi put u romanu, dobiti naturalističko uverenje šta se tačno s njim tamo desilo. Ništa dobro, ako je suditi po reakcijama onih koji su ga pronašli. I ništa vredno pažnje, nakon svega što ovome prethodi.

To relativno uspešno uzdržavanje od iskazivanja svoje prave prirode kao zle jedino je što bi čovek mogao da uradi da bi zaslužio ime čoveka, kao da je neveseli Makartijev zaključak izveden iz krvoločne istorije Džej Džej Glentona. Unakaženi (pretpostavljamo) „čovek“ u nužniku deluje kao objekat trijumfa maloumne pravde u svetu u kom bog odbija da se „meša u izopačenost čovečanstva“. Ako je Semjuel Čemberlen izbegao licu zemaljske pravde, „mali“ se susreo s onom koja je literarne prirode.

I ostaje sudija Holden, koji „pleše i nikad neće umreti“, što je za Makartija nesvakidašnji izraz patosa, pa skoro i pojednostavljivanje lika onog koji je tu kako bi presudio ostalim za ono što jesu, a jesu to što on jeste, svi koliko ih u romanu ima. Jer su se svi našli u svetu u kom je bog odbio da se „meša u izopačenosti čovečanstva“. Pa je završno pitanje Makartijevog romana jasno: ko će presuditi sudiji? A tog odgovora nema i ne može da ga bude.